¹ארבעים ושמונה עיר ואי טעי ספרא נשייליה לתנא כמה קתני וניבצר מינייהו ארבעים ושמונה ומשכח ליה לחומריה וסימניך ספרא בצירא תנא תוספאה אמר רב הונא בריה דרב יהושע אהאי מאן דלא ידע כמה שני בשבוע הוא עומד ניטפי חד שתא ונחשוב כללי ביובלי ופרטי בשבועי ונשקל ממאה תרי ונשדי אפרטי ונחשובינהו לפרטי בשבועי וידע כמה שני בשבוע וסימניך ²כי זה שנתים הרעב בקרב הארץ אמר רבי חנינא אחר ארבע מאות לחורבן הבית אם יאמר לך אדם קח שדה שוה אלף דינרים בדינר אחד לא תקח במתניתא תנא אחר ארבעת אלפים ומאתים ושלשים ואחת שנה לבריאת עולם אם יאמר לך קח לך שדה שוה אלף דינרים בדינר אחד אל תקח מאי בינייהו איכא בינייהו תלת שנין דמתניתא טפיא תלת שני ההוא שטרא דהוה כתיב ביה

שית

ארבעים ושמונה עיר. בערי הלוים כתיב: **האי מאן דלא ידע בכמה שני בשבוע.** קאי למנין סדר שמיטות שהיו ישראל מונין והולכין בפני הבית דקי״ל שביעית בזמן הזה נהגא ואפי׳ (א)לר״מ דאמר בזמן שאתה משמט קרקע אתה משמט כספים מודה הוא דמדרבנן נהגא כפ׳ השולח גט (גיטין דף לו.) ובמשקין בית השלחין (מו״ק דף ב:): **נטפי חדא שתא.** על שנין דמחורבן ועד שנה שהוא עומד בה מהאי טעמא דתניא (תענית דף כט.) מגלגלין זכות ליום זכאי וחובה ליום חייב כשחרב הבית בראשונה מוצאי שבת היה ומוצאי שביעית היתה ותשעה באב היה וכן בשניה אלמא שתא דחורבן אתחלתא דשמטה למהדר הוות ומאן דמני לשני חורבן לא מני לההיא שתא בהדי שני דחורבן אלא בהדי שני דקם ביתא הואיל ונפק ליה רובא בט׳ באב הלכך מאן דבעי למימני שמטה לוספה לשנת חורבן על מנין שני דבתר חורבן: **ונחשב כללי.** המאות ביובלי שתי יובלות למאה לקצר מניינו: **ונשקול מכל מאה תרתי ונישדי אפרטי.** כר׳ יהודה דאמר (ר״ה דף ט.) שנת חמשים עולה לכאן ולכאן היא שנת יובל והיא שנת תחלת השמטה הבאה ומונית לראש יובל הבא דלאי כרבנן הא אמרי שנת חמשים היא שנת יובל היא שנת חמשים ובחמשים ואחת מתחיל מנין יובל הבא נמצאת שנה מתוספת על סדר השמטה לכל יובל ולרבי יהודה משהתחילו למנות השמיטין לא זז הסדר משבע שנים לז׳ שנים: **וסימן.** דלא תעביד כרבנן אלא כר׳ יהודה למשקל תרתי שני מכל מאה כי זה שנתים. ובמסכת ערכין (דף יב:) פרכינן לר׳ יהודה חורבן בית שני במוצאי שביעית מי משכחת ליה מכדי בית שני כמה קם ארבע מאות ועשרים פש ליה תמני שני לארבע מאה דיובלי שדינהו אעשרים הרי עשרים ושמונה אשתכח דבשנת השמטה חרב ומשנינן(ג) הנך שית שנין עד דסליק עזרא ומקדיש לא מנו שמיטין הלכך דל מנייהו שית שני קמייתא אשתכח דבעשרין ותרתי ליובל חרב והיא מוצאי שביעית: **אל תקח.** שהיא קץ הגאולה ותקבץ להר הקודש לנחלת אבותיך ולמה תפסיד הדינר: **דמתניתא טפיא תלת שנין.** לחשבון הברייתא מושך הגלות שלש שנים יותר דאמרינן לעיל(ג) אחר קע״ב שנים לאחר חורבן נשלמו ארבע אלפים הוסיף עליהם רל״א דקתני בברייתא הרי הקץ לאחר ת״ג לחורבן ורבי חנינא ת׳ קאמר. כשאמר רבי חנינא למילתיה עדיין לא עברו ת׳ לחורבן:

שית

האי מאן דלא ידע בכמה שני בשבוע קאי נטפי חדא שתא בו׳. מתוך פירוש רש״י משמע שרוצה לפרש דמוצאי שביעית היה כשחרב הבית בשניה כלומר שנה שמתחלת שמטה לחזור והבית חרב בשנת ת״ך לבניינו ולפי שכבר יצא רוב השנה אין התנא המונה שני החורבן מונה אותה אלא מתחיל משנה של אחריה שהיא שניה של שמיטה לפיכך יש להוסיף שנה אחת על מנין שנות התנא ועוד פירש דבערכין (דף יב:) פריך לר׳ יהודה ביתא כמה קם ת״ך פש להו תמני שני לארבע מאה משום יובלי שדינהו אעשרים הוו להו כ״ח אשתכח דבשנת שמטה חרב ומסיק הנך שית שנין עד דסליק עזרא ומקדיש דלא מני שמיטות לא קא חשיב אשתכח דבעשרים שנין ותרתין ליובל חריב והיא מוצאי שביעית ונראה דאגב חורפיה לא דק הוא (א) מה שפירש דבשנת ת״ך חרב הבית אין זה כי אם תכ״א כדמוכח הסוגיא בהדיא בערכין (שם) ועוד קשיא מה שפירש דבערכין פריך לר׳ יהודה ליתא דלא פריך אלא לרבנן ואילו לר׳ יהודה ניחא והכי איתא התם בפ׳ שני דערכין מוצאי שביעית בשניה מי משכחת לה מכדי ביתא כמה קם ת״ך פירוש מלבד שנת החורבן ארבע מאה תמניא יובלי פירוש לרבנן ועשרים שנין אשתכח בשנת שמטה חריב פי׳ בשנת עשרים ואחת ואית ספרים דגרסי בשית בשבוע חריב וקאי אשנת ת״ך דאיירי ביה ומשני הא מני רבי יהודה היא דאמר שנת חמשים עולה לכאן ולכאן פש תמניא מתמניא יובלי וכו׳ שנין הרי עשרים ושמנה ובשנת תכ״א חרב הבית אשתכח דבמוצאי שביעית חרב (ב) ולאותו תירוץ דעזרא דשית שנין שפ״ה שהיא אחרינא הוא דמסיק רב אשי ליישב אף לרבנן דשית שנין עד דסליק עזרא לא קא חשיב אם כן הוו להו תמני יובלי וארבע עשרה שנה ושנת ארבע מאות ועשרים ואחת שאחריה חרב הבית אשתכח דבמוצאי שביעית חרב אלמא מוכח בהדיא דבשנת ארבע מאות ועשרים ואחת חרב הבית לכך נראה שחזר בו רש״י ממה שפירש כאן בפירושיו מאשר בערכין כמו שפירשתי וגם רשב״ם אומר דודאי בשנת תכ״א חרב הבית והאי דקאמר נטפי חדא שתא הייטו לפי שאין התנא מונה שנת כ״א עם שנות חורבן אלא בהדי דקם ביתא ולפי זה מתישבת הסוגיא בערכין כמו שפירש אבן קשיא שמונה שנת תכ״א משנות בנין ובכל דוכתא לא מיינן אלא ת״כ והכי נמי אמר לעיל מלכות פרס ל״ד מלכות יון ק״פ מלכות בית חשמונאי ק״ג מלכות בית הורדוס ק״ג והם שלמו לשנת ת״כ אבל שנת תכ״א היא משני החורבן ועוד קשיא כי לפי זה יהיה שקר מה שנהוג בפי העולם לומר קע״ב אחר החורבן נשלמו ארבעת אלפים ולא היה להם לומר אלא קע״א למנין התנא שמונה תכ״א בבנין ועוד דכל סוגי׳ ההלכה לעיל ניטפי ארבעין ותמני הכל לפי אותו דרך שבתחלת המנין לא נמנה כי אם ת״ך וכן בסמוך דקאמר מתני׳ טפיא שלש שנים ואם קם תכ״א לא טפיא אלא שתי שנים ועוד הקשה ר״ת בין לפירוש זה בין לפירוש ראשון דקאמר וסימניך כי זה שנתים דקאי אנשקול מכל מאה תרתי ונותן סימן לעשות כרבי יהודה ולא כרבנן ואין זה כשאר סימני ההלכה דקיימי אנטפי ואניבצר ולא היה לו להביא סימן כי אם אנטפי חדא שתא וה״מ לאתויי נקי יהיה לביתו שנה אחת (דברים כד) לכך נראה לר״ת כגי׳ ר״ח האי מאן דלא ידע בכמה שני בשבוע ניבצר תרתין שנין או ניטפי חמש שנין ונחשוב כללי ביובלי ופרטי בשבועי וסימניך כי זה שנתים הרעב בקרב הארץ ועוד חמש שנים אשר אין חריש וקציר ולא קאי כלל אשנים דלאחר חורבן אלא אמנין מלכות יונים שהתחלת מלכותם לפשוט בעולם בשנת מ״א לבנין הבית ויונים מלכו שם שנים שלא פשטה מלכותם דלא חשיב הרי ארבעים ובשנת מ״א התחילו למנות למלכותם ואם כן שנה שלישית למלכותם היא שנת ארבעים ושלש לבנין בית והיא שנה ראשונה של שמטה לרבי יהודה דבתחלת הבנין התחילו למנות השמיטין וה״ק דהבא לידע שנות השמטה יפחות ממניינם שתי שנים ומתחיל שמטה למנות או תוסיף חמש שנים על מניינם ויהיה הדבר מכוון והשתא ניחא שכל הפסוק הוא סימן לתוספת ולפחת ופסק רבינו ברוך בספר התרומה דהלכה כרבי יהודה דאמר שנת חמשים עולה לכאן ולכאן ואע״ג (ד)דבערכין (דף יג:) ובפ״ק דראש השנה (דף ט. ושם) קאמר לאפוקי מדרבי יהודה מ״מ כן הלכה דכה״ג אשכחנא (ה)פ״ק דכתובות (דף י) דקאמר לאפוקי מדרשב״ג דאמר כתובה דאורייתא אע״ג דהלכה דכתובה דאורייתא ובפ״ק דכתובות הארכתי ובתוספות רבינו יהודה נמי משמע דהלכה כרבי יהודה שמחשב כהם שנת שמטה שבזמן הזה מ״ט שנה לכל יובל וכך פירש לפרש״י בשמעתין שבשנת ת״ך התחילה שמטה לחזור וקע״ב לאחר חורבן נשלמו ד׳ אלפים והוסיף עליהם שנת ת״ך והרי קע״ג ואלף חמישי כולו וט״ו של ששי הרי אלף וקפ״ח הולא האלף וק״נ ביובלי ונשקול מכל מאה תרתי הרי כ״ג שנים שעלה יתרון היובלות שיהא על ל״ח שנה שנשארו מן האלף וק״נ ועולה ס״א הנ״ו הם ז׳ ז׳ נשארו ה׳ שנים הרי לפי זה שנת י״א לאלף ששי התחלת שמטה לחזור ולפי׳ רשב״ם שפירש דבשנת תכ״א חרב הבית והיא היתה תחלת שמטה לא התחילה שמטה לחזור עד שנת י״ב לפרט וכן לפר״ת ולא ותשוב ג׳ מאות ופ׳ שנה בפני הבית התחילה מלכות יונים וקע״ב לאחר חורבן נשלמו ארבעת אלפים הרי תקנ״ב פחות מהם ב׳ שנים כדקאמר נביר תרי שני והיו תק״נ וכל אלף חמישי וט״ו שנים מן הששי הרי ט״ו מאות וששים וחמש שנים הי״ד מאות הולכים בז׳ ז׳ ונשארו קס״ה הק״מ הולכים בז׳ ז׳ ונשארו כ״ה והם ד׳ שנים אחר שביעיות הרי בשנת שתים עשרה לאלף ששי התחילה שמטה: **לאחר** ארבעת אלפים ורל״א. היינו דאמר בחלק (סנהדרין דף צז:) אמר ליה אליהו לרב יהודה לא פחות עלמא מפ״ה יובלות וביובל אחרון בן דוד בא א״ל בתחילתו או בסופו אמר ליה איני יודע וארבע אלפים ומאתים הם פ״ד יובלות וקאמר הכא כשיעבור רוב יובל אחרון יבא והתם מסיק רב אשי עד הכא לא תסכי ליה מכאן ואילך סכי ליה:

ספרא

עין משפט נר מצוה

לד א עי׳ במיי׳ פ״י מהל׳ שמיטין הלכה ה׳ ובכ״מ שם:

◆

רבינו חננאל

רי צ״ט ואלו הן פרטיו וסימן מ״ח עיר. וכן אם טעה הסופר בפרטותיו ישאל לתנא כמה פרטותיו יאמר לו צ״ט יפחות מהן מ״ח נשארו נ״א ואלו הן פרטותיו וסימן תנא תוספאה ספרא חסירה: ועניין דשמעתין הוא כי עניהם לא התנא ולא הסופר אינן טועין לא באלפים ולא במאות אלא בפרטים בלבד: אמר רב הונא בריה דרב יהושע מאן דלא ידע כמה שני בשבוע לישאליה להאי תנא דסדר עולם דתני בתוספתא בסוף מסכת שחיטת קדשים ובתלמוד א״י ישראל במגילה סוף פ״א משנברא העולם עד שיצאו ישראל ממצרים אלפים ותמ״ח שנים. ואהל מועד שבמדבר ארבעים שנה חסר אחת ובגלגל י״ד שנה בשילה ש״ע שנה חסר אחת בנב ובגבעון נ״ב שנה בית העולמים ת״י שנה לבית ראשון ות״כ שנה לבית האחרון ויש אומרים דהאי תנא הוא דסדר עולם דתני במס׳ קדושין בסוף פ״א (דף ח ע״ב) בשנת ס״א ליציאת מצרים עשו שמיטה ובשנת קי״ג עשו יובל ותני בהדיא בתלמוד ערכין (דף יב ע ... י״ז יובלות מנו ישראל משנכנסו לארץ עד שיצאו הרי תת״נ וד׳ שיכבשו וז׳ שחלקו ומ׳ במדבר ואלפיים ותמ״ח נמצא משנברא העולם עד שחרב הבית בראשונה נג״ו ישראל שלשת אלפים ושנ״ב שנה ויש מי שאומר כי שבע שכיבשו וז׳ שחלקו בכלל תת״נ שנה הן דקיי״ל ג׳ ש״ח חרב הבית ולא מ:כחת לה אלא אם תחשוב ז׳ שכיבשו וז׳ שחלקו מכלל תת״נ שנה שהן י״ז יובלות יפילם מ:ני הבריאה והשנים הנ:ותרו עד שנה שהוא עומד בה יטול שנתים מכ׳ מאה והשנים שאינן עולות למאה יוסיף עליהן

רבינו חננאל (המשך)

מה שבידו מן השנתים של כל מאה ויוציא בשבועות והנותרות שלא שלמו לשבוע הן שני השבוע של שמיטה וזה שאומר לישאליה לתנא דסדר עולם וליפוק כללי ביובלי ופרטי בשבועי וידע כמה בשבוע (א) ויש עוד חשבון אחר קרובי לישייליה לספרא כמה שנין קא חשיב וליבציר מינייהו תרתי שנין או יוסיף חמש שנין עלייהו. וליפקינן בשבועי וידע בכמה שני בשבוע קאי וסימן כי זה שנתים הרעב כבר יצאו סימן לפחיתה ועוד חמש שנים למוסיף: אמר ר׳ חנינא אחר ת׳ שנה לחרבן הבית השני כו׳. דע שחרב הבית השני בשנת ד׳ אלפים ליצירה (נ״ב חסר) קע״ב שתבוא שנת ת׳ שנה לחרבן הבית היא שנת ד׳ אלפים ורכ״ח לבריאת עולם וזו הברייתא דתני ד׳ אלפים ורל״א לבריאת עולם הנה שלש שנים בין רכ״ח לרל״א ופשוטה היא:

(א) עי׳ בתוס׳ כאן ד״ה האי שהביאו ג״כ לגי׳ רבינו.

מסורת הש״ס

(א) [נ״ל לרבי], (ב) [ערכין יב.], (ג) [ע״ל ד״ה כי מעיינת], (ד) [לא נמצא שם ועי׳ בערכין לג. ואולי על זה כוונו תוס׳ וכן הרא״ש בסוגיא דהכא סימן ז], (ה) [נ״ל בפ׳ בתרא (דף קי:)].

◆

תורה אור השלם

1. כָּל הֶעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לַלְוִיִּם אַרְבָּעִים וּשְׁמֹנֶה עִיר אֶתְהֶן וְאֶת מִגְרְשֵׁיהֶן: במדבר לה ז
2. כִּי זֶה שְׁנָתַיִם הָרָעָב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ וְעוֹד חָמֵשׁ שָׁנִים אֲשֶׁר אֵין חָרִישׁ וְקָצִיר: בראשית מה ו

◆

הגהות הב״ח

(א) תוס׳ ד״ה האי וכו׳ לא דק הוא דמה: (ב) בא״ד דבמוצאי שביעית חרב ואותו תירוץ: